La casa “Cervantes” de Barcelona

Autor: Pol Bragulat
Data de publicació: 10-05-2020

Article d'En Pol Bragulat en què desenvolupa la seva comunicació al '19è simposi sobre la Història Censurada de Catalunya'. La peça escultòrica de la casa 'Cervantes' de Barcelona —peça que pretén reproduir la cara del novel·lista— hi va ser instal·lada quan es va ampliar l'edifici al segle XVIII.

Un dels passatges més famosos d’El Quixot és el de la seva estada a la ciutat de Barcelona. La quantitat de detalls que l’obra dóna sobre la població i els fets quasi calcats a alguns d’històrics d’aquesta (com el de la incursió corsària davant del port) fan que tota la historiografia conclogui que l’autor de la novel·la s’hi estigué un temps allotjat. Així, segons la historiografia oficial, En Cervantes s’hostatjà a Barcelona l’any 1610. En concret, a la casa número 2 del Passeig de Colom. Ho recorda En Jordi Bilbeny davant l’edifici en qüestió a les persones que participen a les rutes serventines, que ell mateix ha endegat i encapçalat pels carrers del barri antic de la ciutat.

En Santiago Bragulat i jo, En Pol Bragulat, vam prendre part en una d’aquests sortides i vam fer cap amb la resta del grup al passeig Colom, 2. Allí, En Santiago Bragulat, que és arquitecte, va escoltar les explicacions d’En Bilbeny. Mentre ho feia, observava com a professional l’edifici del qual parlem. Aquest article se centra, precisament, en les conclusions que l’arquitecte Bragulat en va treure, i de les quals creiem que se’n deriven implicacions sobre la vera identitat de l’autor d’El Quixot i sobre la seva relació amb Barcelona.

Doncs bé, en l’edifici citat hi ha una peça escultòrica que commemora que En Cervantes s’hi va estar. Concretament, es tracta d’un bust que reprodueix el rostre del novel·lista. En Bilbeny explicava que, tal com narra la historiografia oficial, aquesta peça, situada sobre la finestra dreta del tercer pis, hi va ser col·locada, després de ser aixecat l’edifici, per fer palès que, efectivament, En Cervantes hi va fer estada. En Santiago saltà instintivament per dir que això no era possible, ja que, tal com estava feta la façana, la peça hi havia d’haver estat col·locada al mateix moment que es va construir la casa.

Suposat rostre d'En Cervantes damunt la finestra dreta del tercer pis

A continuació llegirem com en Santiago Bragulat justifica tècnicament que la peça escultòrica va ser dissenyada i pensada durant la construcció de l'edifici -i no després-.

"Aquesta façana, relativament estreta, està configurada en planta baixa i cinc pisos. Actualment es troba tota ella ensenyant els carreus de pedra amb què està construïda. Una part d'aquests carreus són completament perfilats i alineats, ensenyant un perfecte encoixinat de directrius horitzontals, que acaben en les dovelles dels arcs de les dues obertures a la planta carrer. L'altra part és de mida irregular en la resta del llenç de façana, amb les llagues perfectament horitzontals, però amb l'aparellat entre llagues verticals que ronda entre una quarta part i una cinquena part de la mida del carreu (hi ha carreus de mides unitat, tres quarts, dos terços i mitja que es combinen per donar cabuda a les finestres). Aquestes finestres es troben perfectament definides per ampits, brancals i dintells, perfectament simètrics de peces de pedra completament regulars.

El llenç de pedra es troba aparellat i subordinat a la situació i mida de les finestres[1]. Les finestres se situen en relació a la configuració de la façana, i el llenç de pedra es talla i s'adapta per omplir els espais que el disseny de la finestra demana.

Detalls de la posició dels carreus al voltant de la finestra

La cura i precisió que mostra el tractament de la planta baixa i les obertures, en contrast amb l'aparellament adaptat del llenç, fan pensar que aquesta façana estava projectada per anar acabada amb un arrebossat de morter.

A la tercera planta, la que indubtablement per la definició de les seves obertures és la planta noble de l'edifici, presenta una imatge sobre el dintell de la finestra de llevant.

El fet que els dissenyadors decidissin que la façana aniria "arrebossada" va fer que el fet d'inserir-hi aquesta imatge no preocupés gaire el constructor a l'hora de fer l'aparellat de les fileres que l'acullen. Es veu com la peça de pedra que conté la imatge [2] va ser col·locada abans de posar els carreus de les filades. Aquests comencen des de la imatge cap a un costat i cap a l'altre, amb peces de mides unitàries i dos terços a cada costat. Fins i tot a la tercera filera es veu com l'alçada no coincideix i s'hi han posat unes peces de menor alçada [3]). I això per permetre l'horitzontalitat de la llaga horitzontal superior.

En el cas que aquesta peça de pedra s'hagués afegit amb posterioritat, les llagues (tres) estarien aparellades regularment, i la peça s'hauria col·locat en el seu lloc fent "un forat" en el llenç de pedra. És més, possiblement, el reblert entre la discordança dimensional entre una peça encarregada "a posteriori"i les filades de la façana s'haurien hagut de reomplir i això s'hauria fet amb un material diferent (subministrat en un altre temps i més fàcil de treballar que uns carreus de pedra perfectament tallats).

Pel que acabem de dir es pot afirmar que aquesta imatge va ser col·locada durant el procés constructiu de la façana, no en una actuació posterior".

Aquesta darrera dada és important perquè permet desmentir que l'autor del Quixot visqués només de manera temporal a l'edifici —i per tant a Barcelona—, com defensa la historiografia oficial. Amb l'argumentació d'En Santiago Bragulat es pot concloure que, o bé l'autor tenia una relació amb la ciutat prou forta com per justificar que al seu temps s'hi construís un edifici acompanyat amb un motiu dedicat a ell, o bé que l'edifici sencer —i per tant l'escultura— és posterior a l'estada de l'escriptor a Barcelona.

Distingir quina de les dues opcions és certa ha estat tan fàcil com consultar el fons patrimonial de la Generalitat de Catalunya. L'edifici actual està edificat sobre una construcció de planta baixa i dos pisos, la qual construcció té el seu origen al segle XVI. Ara bé, entre el 1945 i el 1962, l'arquitecte municipal Adolf Florensa va ser comissionat per a restaurar l'edifici, cosa que va suposar-ne l'enderroc i la posterior reconstrucció tot respectant les restes històriques prèvies. En el cas de la façana, aquesta fou reconstruïda amb materials nous, però tenint en compte la distribució anterior de les seves peces amb més valor artístic. Per tant, en un principi es podria entendre que tant el que afirma l'arquitecte Bragulat i el que diu la historiografia oficial quadren, perquè tal restauració ho faria possible. Però és clar: «quadren» a mitjan segle XX.

Tanmateix, el registre patrimonial també té anotat que l'edifici patí una ampliació al segle XVIII, en la qual s'hi afegiren tres pisos nous. En aquesta important ampliació es van utilitzar finestres d'altres edificis, com una del segle XV i una

altra del XVI [4]. Avui l'edifici té cinc plantes, cosa que fa entendre que la tercera (on hi ha l'escultura commemorativa d'En Cervantes) fou construïda en l'esmentat segle XVIII i no en l'època de l'escriptor. Aleshores, tenint en compte tot això i el que deia En Santiago Bragulat sobre com es dissenyà i es construí l'immoble podem concloure que la peça escultòrica d'En Cervantes és un afegit—juntament amb els restants tres pisos— de dos segles més tard, sigui amb la finalitat de tergiversar o de fer memòria cultural. En altres paraules, el bust no és cap prova de l'estada del nostre literat al 1610 a Barcelona.

Malgrat tot, algú podria afirmar que, com que al segle XVIII es feren servir en l'ampliació les finestres del segle XV i XVI, també és possible que s'hi afegís llavors la peça escultòrica. Això, però, només pot ser una suposició, ja que es diu que En Cervantes s'allotjà al tercer pis de l'edifici, quan aquest sols tenia dos pisos —no en va tenir més, com hem dit, fins al segle XVIII. També es podria justificar tot l'anterior dient que aquesta estada seria encara possible fent-la en el segon pis mencionat i/o observant l'episodi de la goleta turca des d'aquell pis o a la terrat. Llavors necessitaríem explicar el perquè darrere tots els canvis estructurals i estètics de l'edifici que afecten a la narració dels fets. Això, segueix essent una incògnita, i aixeca dubtes sobre la construcció del relat de la biografia de l'autor.

Procurem doncs, fer un recopilatori de la relació de l'autor de la novel·la amb la nostra ciutat i les seves bases factuals més sòlides per tal d'aclarir-nos. La publicació més novella coneguda del Quixot data oficialment del 1605, malgrat que ens manca l'edició de Barcelona que se sap que és la primera i que no ha aparegut mai. En aquest sentit, En Porto-Bompiani conclou: "Tot això fa presumir que al 1604 ja es coneixia la primera part del Quixot, que es va poder publicar per primera vegada aquell any i en una edició que no ha deixat rastre". Segons En Jordi Bilbeny, aquesta edició anterior seria l'edició perduda de Barcelona i en català.

La Carme Riera afirmà al Congrés "Cervantes, el Quijote y Barcelona (2005)" que En Cervantes havia visitat la ciutat al 1571 com a arcabusser de la companyia d'En Diego de Urbina per salpar del port barceloní. Aquest sojorn però no és gaire convincent pel tema que ens ocupa, ja que és massa limitat en el temps, de manera que sols hauria permès que l'autor tingués un coneixement superficial de la ciutat. No com el que es demostra al llarg de la narració. A partir d'aquí necessitarem informació sobre què se'n fa de l'edifici i la seva propietat entre el 1610 i la seva reforma al segle XVIII, la qual ens podria donar la raó d'aquestes canvis en el relat de la estada de l'autor.

Finalment, es pot deduir de tot l'anterior que s'han fet canvis importants en el relat que explica les bases de l'autor a Barcelona per a escriure la segona part de El Quixot. Ens caldria definir el perquè d'aquests canvis, cosa que ens podria ajudar a saber com i què va fer a l'autor estar-se en aquell lloc de Barcelona i les raons per donar als fets viscuts la importància que prenen en l'argument de El Quixot.

Pol Bragulat